

čajno, jer sličnih je primjera bilo na žalost veoma mnogo) može biti i **opasno**, svakako je zaključak koji se ne može tek tako mimoći: to je promjena sistema vrednovanja, što znači da ono što je prije dvadeset godina i moglo za tadašnji kritički stav biti vrijedno, danas nikako ne može zadovoljiti estetska mjerila, danas nikako ne može biti toliko vrijedno da bismo ga na jedno značajnij manifestaciji trebali prezentirati.

Prema tome, ne samo da je učinjena ogromna pogreška organizatora što nije imao ozbiljnijeg stava prema uzvanicima, nego je i primljena djela bez (usuđujemo se reći) ikakvog kriterija izložio. Mogli bismo dalje na spomenute zamjerke nadovezati i još jedno: a to je da se trebalo znati **koja djela** određenih autora uopće mogu dostojno i dotičnog umjetnika predstaviti, koja su djela iz njegova opusa (ako već vrijeme nastanka nije bilo važno) za sam razvoj i za samu ličnost pojedinog umjetnika bitna i ključna. Svakako, sve ove i slične propuste za 5. Zagrebački salon možemo naknadno ukazati, no (vrlo lako je zaključiti) da i 6. Zagrebački salon iste će pogreške i iste promašaje ponijeti iz prethodnih.

Još nešto je svakako važno napomenuti i isto toliko važno zapitati se: kako je došlo do toga da među izloženim radovima nalazimo djela desetina autora vrlo sumnjivih vrijednosti, a da isto tako nekoliko zaista značajnih autora nije na Salonu prisutno. Ovakvo pitanje nije toliko karakteristično samo za ovogodišnji Zagrebački salon, već i za neke druge važne izložbe

sličnog karaktera. Stoga razbiti ovakvu zastarjelu institucionalnu manifestaciju nije toliko ni jednostavno, jer uvijek se još nađe i onih koji imaju za sve ove zamjerke i opravdanja. Zašto opravdati jednu institucionalnu, jednu nadasve konzervativnu, za naše pojmove davno prevaziđenu izložbu, to je pitanje koje će (bujimo se) biti postavljano i ne samo na Zagrebačkom salonu i u povodu njega, nego i na salonima ovakve vrste i u buduće. Odgovor će biti (opet) klasičan: u jednu zatvorenu, stereotipnu i nadasve suvišnu (ovakvu kakva trenutno jeste) instituciju nije umješno dirati jer za one koji iz ovakvih i sličnih salonskih smotri likovnih umjetnosti imaju opravdanja, isti ti imaju i moći da ste ovakve smotre podržavaju.

Dakle, budućnost Zagrebačkog salona imala bi svoje opravdanje jedino u izmjeni; jedino temeljna promjena koncepcije Salona može sam Salon spasiti od šablonskih i dotrajalih kolotečina u kojima ova smotra lebdi. Jednim određenijim i odrešitijim stavom prema Salonu ovakve vrste, on se može spasiti od svog provincijalnog i bespotrebnog postojanja koje se iz proljeća u proljeće ponavlja. No, opet ponavljamo, za ovakvu reorganizaciju potrebna je svježa krv, novi način mišljenja u sistemu organizacije, a do toga doći zaista danas nije tako jednostavno. Birokratizirati i institucionalizirati jednu smotru, znači ugušiti njezinu vitalnost, znači nadalje i ne dozvoliti da ona vitalna, suvremena i neprovincijalna postoji.

VI zagrebačka izložba jugoslavenske grafike

kabinet grafike jazu

zvonko maković

Za razliku od 5. zagrebačkog salona, 6. zagrebačkom izložbom jugoslavenske grafike možemo biti zadovoljniji. Ovakva usporedba nameće se iz jednostavnog razloga: naime, obe ove izložbe istovremeno su se odvijale jedna pored druge (u istoj zgradi) i uporediti jednu s drugom bilo je lako, iako naravno samo upoređenje ničemu ne vodi. No, želimo ovdje reći da se izložbom s manje ekspanzije, a većine izlagača prisutnih i na Zagrebačkom salonu, može »napraviti« kvalitativna izložba, što svakako opet zavisi od organizacije obiju ovih izložaba. Naravno, prigovora može biti i za izložbu grafike, no one su kudikamo manje nego one spomenute Salonu.

Pokušamo li sistematizirati djela na ovoj bijenalnoj smotri, teško ćemo uspjeti. Što znači da ne bismo mogli naći jedan zajednički jezik u nekolicine izlagača, da ne bismo mogli stvoriti neku shemu kojoj bi se djela manje-više podvrgla, da je likovni govor u suvremenoj jugoslavenskoj grafici raznovrstan. Od najklasičnijeg, »realističkog« predočavanja činjenica poznatih iz stvarnosti jednog **Božidara Jakca**, pa sve do izvanrednih mobilnih grafika **Miroslava Šuteja**, raspon je velik i u tom rasponu možemo samo nazirati i promatrati šarolikost nadrealizma, apstrakcije ili pak nove figurativne ekspresije.

Spomenuti B. Jakac, klasik i veteran naše grafike, ničim novim, ničim značajnim nije se na ovoj izložbi predstavio. Njegove dvije grafike, iako novijeg datuma (obe su iz 1969) istih su onih vrijednosti kao i starija njegova djela, istih fotografsko-crtačkih vještina, više obrtničkih a manje umjetničkih, i govoriti o njima više bilo bi i nekorisno i nezanimljivo.

Iz, nazovimo uvjetno, »nadrealističkog kruga«, Željko Hegedušić bio bi zanimljiviji to više što ostaje dosledan svojem već tradicionalnom likovnom govoru, a da mu ovakav način nije ušao u maniru, nije u krizi, već bismo u njegovoj dosljednosti samom sebi mogli zaključiti da mu je misao jasna i zanimljiva isto toliko u svojoj zrelosti, koliko i u ranoj, tragalačkoj njegovoj fazi.

Edo Murtić s dva svoja linoreza uspijeva izgraditi sliku s jasnom i poznatom »murtićevskom« gestom, a koja je i jezgra, središte slike uokvireno širokim i plošnim zamasima koji ga u stanovitost

mjeri stejnjuju i time zatvaraju u zasebnu prostornu sredinu. Mlađa i sasvim sigurno najzanimljivija grupa umjetnika pokazuje koliko sklonost eksperimentu, toliko isto i vjeru u taj eksperiment. Od prikazanih radova, ovdje svakako treba istaći mobilne grafike **Miroslava Šuteja**, djela koja su otvorila jednu novu mogućnost grafičke umjetnosti uopće. To su poznati Šutejevi objekti izvedeni spajanjem kartonskih elemenata, a koji su pokretljivi i slobodni uvijek novom preoblikovanju, promjeni strukture i samih dimenzija djela. Šutej je ovim djelima dosegao onaj stupanj grafičke djelatnosti koji je ne samo za našu likovnu problematiku nov a isto toliko i vrijedan, nego vrijednosti ovih grafika možemo promatrati daleko šire a da ih se ne bi umanjilo.

Ivan Picelj s dva svilotiska također dokazuje i potvrđuje već poznate svoje kvalitete. Čistom i nadasve preciznom strukturom njegova se djela, iako zatvorena u onom već odavno izgrađenom Piceljevom krugu, i po vrijednosti u njega uklapaju.

Jure Dobrović svojim je »Poljima« (svilotisak u 7 boja) blizak starijim njegovim objektima, no isto tako od njih i drugačiji. Naime, bojom i njezinim gradacijama Dobrović otvara nove prostore i daje prostorima nove mjere. Pažljivom strukturom on će postići jedan iluzorni kinetizam, jedno optičko gibanje osnovne gradivne jedinice (kvadrata) koji promjenom osi dobiva i novu kromatsku vrijednost.

To bi bila vjerojatno i najzanimljivija grupa izlagača sa 6. zagrebačke izložbe jugoslavenske grafike. Od ostalih, dakako, treba istaći vrijedna djela Janeza Boljke, Rike Debenjaka, Živka Đaka, Mladena Galića, Boška Karanovića, Ante Kuduza, Branka Miljuša i Ordana Petlevskog. Zanimljivo je primjetiti za **Ljerku Šibenik** da se svojim kolažima neobično približuje mobilnim kolažima M. Šuteja. Za njezin kolaž »777-A« mogli bismo reći da izravno iz Šutejevih polazi a da ovakav način plastičkog izražavanja Ljerku Šibenik nije potreban; odnosno, da je njezin raniji grafički jezik zanimljiv na svoj način, dok ovakvi kolaži ovoj umjetnici više mogu štetiti a manje koristiti.